

surtout à la vie pastorale. Ainsi, des 32 termes désignant les ovinés, les caprinés et les cervidés, 11 sont d'origine latine (*oie* „mouton”, *ml'e* „agneau”, *ml'â* „agnelle”, *arete* „bélier qui n'a pas été châtré”, *berbeče* „bélier châtré”, *notir* „agneau d'un an”, *notira* „agnelle d'un an”, *câpra* „chèvre”, *ied* „chevreau”, *iada* „chevrette”, *čerb* „cerf”), 1 d'origine autochtone (*țâp* „bouc”), 1 de l'ancien slave (*părč* „bouc”), 6 formations roumaines à partir des termes hérités du latin (*oița*, *ml'âlița*, *iedič*, *iadița*, *câprič*, *caprăț*), 9 d'origine croate (*școpăț* „bélier châtré”, *beleș* „nom de bélier”, *bil'ușa* „brebis blanche aux taches noires sur la tête”, *muleș* „bélier sans cornes”, *γriva* „mouton aux taches blanches et noires sur le corps”, *cozlič* „chevreuil”, *cozlița* „chevrette”, *ielen* „cerf”, *sârna* „chevreuil”, *sârnač* „biche”), 1 dérivé à partir d'un mot d'origine autochtone ou un emprunt croate (*știrca* „brebis qui n'a pas mis bas”), 2 dérivés croates à partir des mots roumains d'origine latine (*târzl'eac* „agneau mis bas tard”, *târziie* „agnelle mise bas tard”).

L'analyse de la terminologie istroroumaine concernant les bovidés et les équidés montre que la plupart des termes sont hérités du roumain commun. Il a été hérité du latin des termes tels que: *bovum* (> ir. *bo*), *vacca* (> ir. *vaca* / *vake*) et probablement *iunix*, *-icem* (> ir. **jurice*, contaminé avec le cr. *junica* > *jurite*), *vitellus* (> ir. *vițe*), *vitella* (> ir. *vițe*), *iuvencus* (> ir. *junc*), *caballus* (> ir. *câ*), *equa* (> ir. *iâpa* / *iâpe*), *asinus* (> ir. *âsir*), *asina* (> ir. *âsira*). Il y a aussi des termes appartenant au roumain commun qui n'ont pas été conservés, comme c'est le cas de *armăsar* (< lat. *armissarius*) remplacé par *jdribăț* (< cr. *ždribac*), *taur* (< lat. *taurus*), remplacé par *bâc* / *băc* (< v. sl. *bykŭ*), *mânz* (d'origine autochtone ou latine), remplacé par *jdribăț* (< cr. *jdribac*, qui, à part le sens de „étalon”, a aussi le sens de „poulain”).

Ce présent recueil est bâti avec le même esprit d'ouverture que le précédent (voir Vasile Frățilă, *Studii de toponimie și dialectologie*, 2002, présentation parue dans „Rivista italiana di onomastica”, X (2004), 2, pp. 561-562). L'ouvrage est extrêmement riche au niveau des informations comme des enseignements et des suggestions. Sa portée dépasse nettement les frontières de la Roumanie. On ne peut que rester confondu devant la vaste érudition dont fait preuve l'auteur, ce que montrent et le vaste dépouillement bibliographique, et l'extrême qualité des analyses.

Viorica GOICU

ADRIAN TURCULEȚ, *Graiul din zona Câmpulungului Moldovenesc. Fonetica*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, 497 p. + o hartă în afara textului

Monografia realizată de Adrian Turculeț, *Graiul din zona Câmpulungului Moldovenesc. Fonetica*, Iași, 2002, este surprinzător de modernă, impresionând prin maniera de prezentare a materialului dialectal, autorul având în vedere descrierea sincronică a foneticii acestui grai, punctul de plecare constituindu-l

teza sa de doctorat (1978), cu unele modificări și completată cu capitole noi, autorul fiind în același timp și unul dintre anchetatorii pentru *NALR-Moldova și Bucovina*.

Capitolul introductiv al lucrării (1. *Introducere*, p. 5-28) este alcătuit din câteva secțiuni în care sunt prezentate unele aspecte importante pentru surprinderea specificului zonei studiate: “coordonatele geografice, istorice, social-economice și culturale” ale regiunii câmpulungene (orașul Câmpulung și 9 localități de pe valea superioară a Moldovei și de pe afluenții săi, Moldovița și Suha) (p. 5-13), apoi “delimitarea graiului câmpulungean” (p. 13-17), secțiune în care sunt prezentate principalele particularități fonetice care delimitează graiul studiat de ariile dialectale vecine, precum și particularitățile arhaice, fiind reliefat și aportul elementului maramureșean suprapus peste populația băștinașă.

Adunarea materialului (p. 17-21) s-a făcut prin „ancheta dialectală directă, bazată pe aplicarea unor chestionare lingvistice și pe înregistrarea de texte dialectale tematice” (descrieri ale unor ocupații și obiceiuri locale, texte folclorice: basme, legende, snoave etc.), “și, mai ales, texte libere: relatări autobiografice, întâmplări diverse din viața informatorilor și a unor persoane cunoscute acestora, trăite sau auzite” (p. 17).

Anchetele au fost realizate în paralel cu cele pentru *NALR Moldova și Bucovina*, 6 localități investigate fiind și puncte ale atlasului. Completarea datelor *NALR- Moldova și Bucovina* pentru zona investigată, a fost realizată prin sporirea punctelor de anchetă și prin folosirea mai multor informatori.

Au fost efectuate anchete de probă în toate localitățile din aria investigată, precum și în cele învecinate, stabilindu-se, astfel, limitele ariei graiului câmpulungean (p. 19). Pentru ancheta principală, vizând sistemul graiului în ansamblu, a fost utilizat un chestionar general de 4500 de întrebări, bazat pe chestionarele *ALR* și *NALR*, fiind anchetat câte un informator principal din fiecare localitate. Au fost utilizate și chestionare speciale (mai ales lexicale, dar și fonetice), aplicate informatorilor de sexe și vârste diferite (p. 19-20). În Câmpulung, de pildă, au fost anchetați 20 de informatori cu chestionarul fonetic, urmărindu-se, în special, diferențierile lingvistice datorate condiției sociale și culturale diferite a acestora. Totodată, informațiile obținute prin utilizarea chestionarului fonetic au fost verificate și îmbogățite cu ajutorul metodei observației directe, în diverse circumstanțe (“în și în afara mediului familial/familiar al vorbitorului”), iar înregistrările furnizate de circa 300 de vorbitori ai graiului studiat, depășesc 40 de ore.

Textele înregistrate au fost utilizate la redactarea capitolului de fonetică sintactică, la partea referitoare la accentul forte (sintactic) și la intonație.

Un element nou îl constituie și faptul că unele fonetisme au fost ilustrate și prin mostre de texte scrise aparținând vorbitorilor graiului câmpulungean: scrisori particulare, colinde și urături, notate în spiritul pronunției locale de către elevii din Botuș, precum și texte din arhiva primăriei localității Pojorâta (reclamații ș.a.).

Ca termeni de comparație pentru investigația întreprinsă, au fost folosite “datele cercetărilor anterioare ale graiului câmpulungean”: lucrările lui Th. Gartner [*Fünf rumänische Mundarten der Bukowina*, “Zeitschrift für

romanische Philologie”, XXVI, (1902), p. 230-242], G. Weigand [*Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904], S. Pop (anchetele pentru ALR I au inclus și localitățile Pojorâta și Valea Moldoviței), O. Bârlea [*Antologie de proză epică*, vol. I-III, București, 1966].

În ceea ce privește transcrierea fonetică a răspunsurilor la chestionarul fonetic, precum și a textelor, autorul a urmat, în general, “metoda impresionistă directă”.

În cadrul celei de-a patra secțiuni, *Prezentarea materialului*, autorul ne dezvăluie intenția care a stat la baza monografiei sale, și anume, aceea de a realiza descrierea sincronică a foneticii graiului câmpulungean (p. 21), deoarece, în opinia sa, în descrierea unui sistem lingvistic, descrierea fonetică (inclusiv perspectiva fonologică) are prioritate, pe datele ei sprijinindu-se cercetarea morfologică, etimologică, onomastică. De aceea, cea mai mare parte a lucrării sale constă în “descrierea fonetică propriu-zisă, concepută ca o prezentare a alofonelor (realizărilor concrete) fonemelor și a distribuției acestora în comparație cu sistemul fonetico-fonologic al limbii literare”, fiind descrise “modificările fonetice care determină schimbări în distribuția fonemelor în raport cu limba literară” (p. 22). Cu toate acestea, perspectiva sincronică urmărită (descrierea și încercările de explicare și clasificare a faptelor prezentate) nu exclude raportările la o stare fonetică anterioară, în cazul constatării unor forme arhaice în unele contexte (p. 23).

Un spațiu larg a fost acordat și faptelor lingvistice, încadrate în categorii sub numele de: “fenomene diverse”, “accidente generale”, “fenomene accidentale”.

Pentru realizarea unei descrieri cât mai exacte a graiului cercetat, s-a încercat și precizarea frecvenței faptelor prezentate, fiind efectuate (în cazul modificărilor fonetice regulate) statistici de frecvență, pe baza textelor mai apropiate de rostirea spontană (decât răspunsurile la chestionar), modelul principal utilizat de autor fiind analiza lui Em. Vasiliu în *Fonologia limbii române*, București, 1965. În același timp, din perspectiva sistemului fonologic au fost analizate diferențierile fonetice dintre localități și dintre generații, precum și problema raportului dintre “sistemul fonetico-fonematic al graiului și cel al limbii literare” (p. 25).

Capitolul al doilea, *Prozodia* (p. 29-58), conține informații detaliate referitoare la “accentul cuvântului”, “accentul forte”, “intonția și durata sunetelor” etc.

Capitolul al treilea, *Vocale* (p. 59-112), conține prezentarea amănunțită a sunetelor care alcătuiesc sistemul vocalic al graiului câmpulungean. Este urmărită și influența limbii literare asupra graiului studiat, în analiza sa autorul având în vedere și situația unor fenomene fonetice în vorbirea subiecților de vârste diferite (inclusiv fenomenele arhaice). Compararea unor serii de fapte fonetice are ca rezultat surprinderea unor tendințe care se manifestă în graiul cercetat (de pildă, constatarea că tendința de închidere a vocalelor neaccentuate este mai puternică decât tendința de velarizare a lor – p. 68).

Urmărind modificările fonetice înregistrate în unele localități, autorul are în vedere și nucleul de iradiere a unor fenomene în zona respectivă sau, când e

cazul, infiltrațiile relativ recente în aria investigată.

Capitolul al patrulea, *Consoane* (p. 113-186), debutează cu prezentarea fenomenului palatalizării labialelor, fenomen activ în graiul studiat, manifestat și în cuvintele recente, autorul prezentând atât cauzele acestui fenomen (p. 113-116), cât și situațiile în care nu se produce palatalizarea (p. 116-121). Diferitele stadii ale palatalizării labiodentalelor *f*, *v* sunt analizate în mod detaliat: diversitatea de forme ale acestora, precum și repartizarea lor pe diferite categorii de vârstă și sex ale vorbitorilor și, de asemenea, tendințele înregistrate în graiul studiat (p. 122-133). Constatând că generația tânără evită frecvent palatalizarea labialelor, autorul a recurs la alcătuirea unui chestionar special cu 120 de întrebări, la care au răspuns informatori tineri și 40 de elevi de la școala din Pojorâta, chestionarea fiind realizată individual (pentru a se evita influențarea reciprocă), întrebările referitoare la palatalizarea labialelor fiind intercalate cu întrebări vizând alte aspecte (p. 126-127 și nota 2.).

Capitolul al V-lea, *Semivocale, secvențe vocalice: diftongi, triftongi, hiat* (p. 187-217), conține o descriere detaliată a acestor elemente tonice, dintre care, unele sunt specifice graiului studiat și, constată autorul, inexistente în limba standard (de ex., unii diftongi și triftongi – p. 187).

Capitolul al VI-lea se referă la “reducerea duratei și dispariția sunetelor” (p. 218-234), iar capitolul următor este consacrat analizei sonorității în graiul câmpulungean: 7. *Sonoritatea: asurziri și sonorizări* (p. 231-248), autorul insistând asupra condițiilor în care se produc aceste fenomene, menționând, totodată, și frecvența cu care se manifestă în vorbire.

Fonetica sintactică din graiul câmpulungean reprezintă obiectul analizei din capitolul al VIII-lea (p. 249-267), unde sunt examinate fenomene precum: hiatul sintactic, sinereza, eliziunea, contragerea, asimilațiile vocalice și consonantice, acomodările de sonoritate etc. Problemele referitoare la fonologia graiului câmpulungean sunt analizate în capitolul 9. *Fonologie* (p. 268-290), autorul având în vedere și achizițiile anterioare din acest domeniu.

După prezentarea “clasificării fonetice a alofonelor” (p. 268-269) și a “fenomenului reducerii alofonelor vocalice” (p. 269-271), sunt definite fonemele vocalice din graiul studiat (p. 271-278), fiind prezentate și “trăsăturile distinctive ale fonemelor vocalice” sub formă de tabel (p. 278-279). În ceea ce privește situația semivocalelor în graiul câmpulungean, autorul precizează că aceasta este asemănătoare cu cea din dialectul aromân (p. 279, nota 1). Sunt relevate și unele particularități fonetice întâlnite în câteva localități, care se datorează influenței graiurilor ucrainene (huțule) vorbite de unii locuitori din aceste sate, particularități specifice mai ales vorbitorilor vârstnici care utilizează graiul huțul (p. 293-294).

O secțiune aparte în cadrul acestei analize o constituie “diferențierile după vârstă (tendențe evolutive și arhaisme)” (p. 294-299).

O influență importantă în graiul studiat o constituie și cea a limbii (pronunțării) literare (p. 299-312), împrumuturile neologice din limba literară având un rol important în evoluția fonetică a graiului studiat, în direcția apropierii lui de sistemul fonematic al limbii literare.

În urma analizei foneticii graiului câmpulungean actual, A. Turculeț ajunge la concluzia că particularitățile dialectale se păstrează mai bine la

vorbitorii din generația vârstnică și că influența rostirii literare se manifestă cu cea mai mare intensitate la copii și la generația tânără.

Prezentarea factorilor extralingvistici care favorizează influența tot mai pregnantă a limbii literare asupra graiului studiat, este urmată de analiza fonetismelor regionale “care rezistă cel mai bine la influența limbii literare” (p. 306). Încercând să precizeze “gradul de cunoaștere și de utilizare a normelor de pronunțare standard” de către vorbitori, cercetătorul le-a cerut unor informatori să indice alternativ formele dialectale și literare ale unor cuvinte din chestionar și să repovestească un text, realizat mai întâi în dialect, “ca la carte” sau “ca la radio”, iar elevilor să vorbească întâi “ca acasă”, iar apoi “ca la școală” (p. 307 și nota 1).

În vorbirea intelectualilor câmpulungeni, cercetătorul identifică “variantele moldovenească a pronunțării românești literare”, observând că la acești subiecți putem vorbi de “coexistența a două sisteme fonetico-fonologice diferite, cel al graiului local și cel al limbii literare” (p. 309 și nota 1), autorul remarcând și tendința de unificare a graiurilor, în special “în interiorul ariei dialectale dominate de localitatea centrală”, Câmpulung, vorbirea de aici reprezentând un “model de prestigiu” pentru locuitorii din zonă (p. 311).

“Fenomenele de limbă vorbită” specifice graiului câmpulungean sunt analizate în capitolul al XI-lea (p. 313-333), autorul ținând seama, astfel, de noua direcție de cercetare vizând limba vorbită cu trăsăturile ei specifice.

Ultimul capitol al monografiei lui A. Turculeț, 12. *Preliminarii la geografia lingvistică a graiului câmpulungean* (p. 334-450), reprezintă un element de noutate, din punctul de vedere al structurii monografiei dialectale clasice, menit să întregească perspectiva asupra graiului studiat. Autorul consideră că cercetarea monografică a unui grai trebuie să cuprindă nu doar descrierea sistemului lingvistic dialectal, raportat la limba literară, ci și “raportarea acestuia la celelalte unități diatopice, în primul rând la cele învecinate” (p. 334). Și aceasta, deoarece, stabilirea poziției graiului câmpulungean necesită compararea acestuia cu graiurile moldovenești, dar și cu graiurile transilvănene și maramureșene vecine, intenția autorului fiind precizarea poziției graiului studiat în cadrul graiurilor dacoromâne (p. 334).

Analiza referitoare la “poziția graiului câmpulungean în cadrul graiurilor dacoromâne” (p. 441-450) încheie ultimul capitol al monografiei lui A. Turculeț, în opinia căruia “graiul câmpulungean nu poate fi considerat un grai de tranziție, sau, mai exact, o arie de tranziție între graiurile moldovenești și cele din Maramureș-nord-estul Transilvaniei” (p. 445), acesta fiind separat prin arii de tranziție față de subdialectul maramureșean și față de graiul ardelenesc de nord-est, prin graiul dornean (p. 446). Având în vedere situația graiului câmpulungean, autorul preferă conceptul de “grai arhaic” redistribuit, folosit de Marin Petrișor. Examinând sintagmele “arie de tranziție” și “zonă de tranziție”, el ajunge la concluzia că “poziția graiului câmpulungean în ansamblul grupului dialectal nordic este aceea a unui grai moldovenesc de nord arhaic, situat într-o “zonă largă de interferență a graiurilor moldovenești cu cele ardelenese”, iar din punct de vedere diacronic, graiul studiat reprezintă “un fragment al unei arii ardelenescă de nord-est-maramureșeană-moldovenească de nord-vest, care s-a păstrat cel

puțin până spre sfârșitul sec. al XVI-lea, după ce marea arie a graiurilor de tip nordic (din Basarabia până în nord-vestul Olteniei) începuse, de cel puțin două secole să se destrame” (p. 449-450).

Secțiunea consacrată textelor dialectale cuprinde două texte ilustrative pentru graiul studiat: *Legenda despre Podu Bucătarului* (p. 451-458) și *Întâmplări la meci* (p. 458-459), primul text, în care intonația e notată analitic, servind în analiza de la cap. 2, 3, iar cel de-al doilea ilustrând “variante locală a limbii literare utilizată de către unii subiecți (v. 10.3)”, urmând să fie publicat un volum separat de texte dialectale (p. 451).

Prezentarea datelor informatorilor (p. 460-470) este urmată de lista lucrărilor bibliografice consultate de autor (p. 471-485) și de un “indice selectiv de cuvinte și forme”, cuprinzând termenii dialectali citați în lucrare, “glosați succint” (uneori prin explicațiile subiecților).

Lucrarea lui A. Turculeț impresionează nu doar prin bogăția informației prezentate, ci și prin maniera modernă și accesibilă a expunerii, autorul fiind la curent cu noile metode de investigație a realității lingvistice, beneficiind și de progresele tehnicii contemporane, de mare folos în înregistrarea materialului dialectal. Descrierea sincronică a graiului câmpulungean este completată de perspectiva diacronică prin care se reliefează, astfel, specificul graiului cercetat, această monografie dialectală ilustrând progresele înregistrate în domeniul cercetării dialectologice și, în același timp, perfecționarea metodei monografice de studiere a variantelor teritoriale ale limbii.

Atena IRIMESCU

„SEINE ET DANUBE”, nr. 6, Dossier „Le Groupe Onirique”. Critiques, Éditions Paris-Méditerranée, 2005, 180 pagini.

Revistă europeană de filosofie și literatură, o revistă fără complexe, concepută ca o punte între Est și Vest, între trecutul recent și viitorul apropiat, „Seine et Danube” a ajuns la cel de-al 6-lea număr¹. Ca oglinda lui Victor Brauner, revista are două fețe: una retrospectivă, dosarul onirismului, alta premonitorie, articulată pe literatura actuală și ecurile criticii.

Numărul dedicat literaturii onirice, reprezentanților ei cei mai de seamă (Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Virgil Mazilescu, Virgil Tănase, Sorin Titel, Emil Brumaru, Vintilă Ivănceanu, Iulian Neacșu, Florin Gabrea, Daniel Turcea), precum și unor neo-onirici, post-onirici ori mai puțin onirici (Octavian Soviany, Corin Braga), antcipă intențiile unor cercetători români de a recupera și

¹ Amintim că numerele anterioare ale revistei au fost consacrate lui Emil Cioran (nr. 1), lui Benjamin Fundoianu (nr. 2), suprealismului românesc (nr. 3), „nuvelor dunărene” (nr. 4) și scriitorilor germani din România (nr. 5).